

Dr. Darja Piciga
Državlanski prispevek k Posvetovanju o prihodnosti Evrope¹
31. 10. 2018

0) Zaradi katerih odločitev, sprejetih na ravni Evropske unije, bi se počutili bolj ponosni na to, da ste del Unije?

Prva odločitev bi morala biti za SPREMEMBO RAZVOJNE PARADIGME, ki je nujna zaradi izzivov na nacionalni, evropski in globalni ravni in mora povezati dva ključna, v prihodnost usmerjena procesa: prizadevanja za trajnostni razvoj in vzpostavljanje integralnega, celostnega spoznavanja in delovanja, kar bi lahko poimenovali tudi novo evropsko renesanso. Taka paradigma bi morala biti transdisciplinarna, transsektorska in transkulturna, v središče razvojnega modela bi morala umestiti TEMELJNE VREDNOTE, na katerih temelji evropska kulturna dediščina. To etično ali moralno jedro bi bilo izhodišče vizionarskega razmišljanja ter praktičnih politik in ukrepov - da navdihujejo, prispevajo k integraciji različnih področij in omogočajo močno povezavo vseh zainteresiranih strani z najglobljim vrednotnim jedrom evropske družbe. Integralno in trajnostno vizijo EU bi lahko imenovali Integralna zelena Evropa, udejanjala pa bi se še:

- Z ukoreninjenjem trajnostnega razvoja V NARAVI IN SKUPNOSTI ter vključujoč KULTURO posamezne družbe kot ključni, a pogosto zanemarjeni sestavni del celostnega pristopa k razvoju. Integralna paradigma trajnostnega razvoja tako zajema štiri, medsebojno uravnotežene razsežnosti - gospodarstvo, okolje, družbo, kulturo - in močno temelji na moralnem jedru. Integralna zelena Evropa je avtentično zgrajena na evropski kulturi, istočasno pa prepoznava prispevke sosednjih in drugih kultur.

- S ponovnim premislekom o EKONOMSKI PARADIGMI, ki je v veliki meri odgovorna za sedanjo okoljsko degradacijo, socialne in gospodarske krize. Prihodnost evropskega gospodarstva je treba ponovno zgraditi na bogastvu integralnih impulzov iz vseh sfer in sektorjev družbe, potrebno je spodbujati različne ekonomske pristope in poti, ki so uspešni v pogojih prostega trga in so odporni na krize (npr. zeleno gospodarstvo, socialno podjetništvo), ter upoštevati celoten okoljski in družbeni vpliv poslovnih dejavnosti.

- S povezovanjem in nadgradnjo številnih uspešnih evropskih INTEGRALNIH ZELENIH PRAKS, ki že obstajajo in jih je možno pojasniti z novo paradigmo.

- S PAMETNO INTEGRACIJO in učinkovitim izvajanjem POLITIK EU, KI TEMELJIJO NA NAČELIH TRAJNOSTNEGA RAZVOJA, kot so zeleno, nizkoogljično in krožno gospodarstvo, socialna ekonomija, revitalizacija kulturne dediščine ter številne druge.

---

¹ Posvetovanje je potekalo preko spletne ankete: <https://ec.europa.eu/consultation/runner/Future-of-Europe>. Na vprašanja, ki niso vključena v ta prispevek, nisem odgovorila.

- S razvojem zavedanja, da se "integralna doba" in "družbena renesansa" POJAVLJATA TUDI V DRUGIH KULTURAH, in podpora takim celovitim impulzom za družbeno in gospodarsko obnovo v državah v razvoju.

Prva načelna odločitev za novo razvojno paradigmo bi torej vodila do številnih drugih, bolj operativnih in s sektorskimi politikami povezanih odločitev. Tako bi lahko Evropa oz. Evropska unija Evropa ponovno prevzela vodilno vlogo pri trajnostni gospodarski in družbeni prenovi v svetovnem merilu - tokrat v sodelovanju z Afriko, Bližnjim vzhodom, Azijo in Ameriko.

Integralna zelena paradigma razvoja je razložena v 100 nadaljevanjih Integralne serije na: <http://integralna-zelena-slovenija.si/integralna-serija/>.

Q1. Kaj od naslednjega najbolje opisuje idealno prihodnost Evropske unije?

Izberete lahko največ 3 možnost(-i)

- Prava vlada za celotno Evropsko unijo
- Zajamčena enakost spolov povsod
- Minimalna raven zajamčenega zdravstvenega varstva v vseh državah Evropske unije
- Visoka raven varnosti
- Zajamčena minimalna pokojnina v vsej Evropski uniji
- Enake plače za enako delo v vsej Evropski uniji
- Pravičen in enak dostop do izobraževanja za vse v vsej Evropi
- Večja raba energije iz obnovljivih virov
- Večji obseg ekološkega kmetovanja
- Zmanjšanje količine zavržene hrane
- Drugo. Prosimo, da opredelite: *Največje dovoljeno št. znakov: 5000*

DRUGO:

Vse, kar je navedeno, in še več. Vizija Evropske unije prihodnosti ne more biti naslikana s tremi ozkimi cilji, ampak mora biti celostna, tako kot sem navedla v odgovoru na začetno vprašanje. V nadaljevanju to novo paradigmo še dodatno pojasnujem in utemeljujem.

Agenda 2030, s celotnim naslovom »Spremenimo svet: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030«, ki vključuje 17 splošnih in 169 konkretnih ciljev trajnostnega razvoja, predstavlja odgovor mednarodne skupnosti na izjemne izzive trajnostnega razvoja, ki ga dopolnjuje zavedanje, da živimo tudi v času velikih priložnosti. Ta ambiciozen program, sprejet leta 2015, morajo močno podpreti enako ambiciozne, integralno zasnovane, celostne, čezsektorske politike za trajnostni razvoj na vseh ravneh, vključno s celostnim merjenjem trajnostnega razvoja, in to od lokalne do regionalne in globalne ravni. Trajnostni razvoj je uspešen le, če izboljša blaginjo državljanov brez degradacije okolja. Kljub naraščajočemu sprejemanju ciljev trajnostnega razvoja in drugih politik, ki si prizadevajo za povečanje blaginje brez žrtvovanja okolja, merjenje okoljskega (ekološkega odtisa) in indeksa človekovega razvoja kaže, da se zelo malo držav približuje doseganju trajnostnega razvoja (povzeto po Global Footprint Network). Poleg tega, ko na primer pogledamo evropsko okolje, ugotavljamo, da dolgoročni obeti niso tako pozitivni, kot bi lahko sklepali iz dosedanjih trendov, in to zaradi medsebojne odvisnosti z globalnim razvojem in sistemskih značilnosti okoljskih izzivov. Zato je nujno potrebno temeljito preoblikovati družbene sisteme (sisteme energije, transporta, hrane in rabe snovi), ki so vzrok za okoljske in podnebne pritiske – to je s temeljnimi spremembami prevladujočih

struktur, praks, tehnologij, politik, načina življenja, razmišljanja. (povzeto po poročilih Evropske okoljske agencije)

V edinstvenem pristopu spajanja in nadgradnje dveh paradigem: trajnostne in integralne, je Center za integralni razvoj Trans4m iz Ženeve (<http://www.trans-4-m.com/>) v Švici razvil nov, integralni konceptualni okvir, namenjen celostnemu in transformativnemu razreševanju perečih izzivov današnjega časa – paradigmo *integralnih svetov*. Med drugim so jo razdelali na področju ekonomije ter tako ponudili teoretske in praktične alternative prevladujoči netrajnostni ekonomski paradigmi. Paradigma *integralnih svetov* izhaja iz predpostavke, da mora vsak socialni sistem za doseg in ohranjanje trajnosti najti dinamično ravnotežje med svojimi štirimi medsebojno podpornimi in neodvisnimi »svetovi« in svojim središčem (moralnim jedrom). Poleg moralnega jedra, ki je postavljen v središče konceptualnega modela integralnih svetov, imamo torej še štiri sfere – "svetove": narava in skupnost; kultura in ozaveščenost ali duhovnost; znanost, sistemi in tehnologija; podjetje in ekonomija. Vsi ti elementi morajo biti v dinamičnem ravnotežju, če naj bi se socialni sistem trajnostno razvijal. Moralno jedro ima vlogo povezovalca štirih »svetov« in hkrati navdihuje razvoj. Lahko ugotovimo, da ta paradigma vključuje in povezuje različne filozofske perspektive: humanizem, holizem, racionalizem in pragmatizem. Integralna ekonomija gradi na alternativnih ekonomskih teorijah in modelih, ki že danes uspešno delujejo, in jih povezuje – med njimi Mondragon v Španiji, Grameen v Bangladešu, SEKEM v Egiptu, Sarvodaya na Šrilanki, Interface v ZDA ... Nadalje ima konceptualni okvir *integralnih svetov* vgrajen transformirajoči ritem – GENE, kar je akronim za Grounding - koreninjenje, Emerging - postajanje, Navigating – krmarjenje (tudi: usmerjanje), Effecting – učinkovanje (tudi: izvajanje). S transformacijskim procesom, ki temelji na naravi in skupnosti, lahko paradigma *integralnih svetov* pomembno razvija naše razumevanje in prakso trajnostnega razvoja in tako omogoča, da sprostimo GENE-ija, genialnega duha na vseh ravneh in s tem zavestno prispevamo k evoluciji sebe – organizacije – skupnosti - družbe, vključno z gospodarstvom. GENE koncept lahko tudi bistveno obogati izobraževalne in inovacijske sisteme in aktivnosti.

Center Trans4m in Državljska pobuda za Integralno zeleno Slovenijo sta ta novi konceptualni okvir uporabila pri edinstvenem procesu soustvarjanja znotraj inovacijskega ekosistema Evropske unije, na ravni posameznih trajnostnih podjetij in lokalnih skupnosti, pa tudi na nacionalni ravni, in ta večdimenzionalni in večplastni proces predstavila v knjigi založbe Routledge z naslovom [Integral Green Slovenia](#) (Integralna zelena Slovenija) (uredniki Piciga, Schieffer in Lessem, 2016). Med drugim je bil v knjigi predlagan nov koncept "pametne integracije politik Evropske unije za trajnostni razvoj", ki:

- dopolnjuje tradicionalno konceptualizacijo trajnostnega razvoja: trajnostni razvoj je opisan s štirimi dimenzijami (okolje, gospodarstvo, družba *in kultura*), dodan je tudi poudarek na vrednotah družbene odgovornosti;
- gradi na obstoječih politikah EU za trajnostni razvoj (npr. zeleno, nizkoogljično in krožno gospodarstvo, okoljska politika, socialna ekonomija in družbeno odgovorno podjetništvo, etično bančništvo, trajnostni razvoj mest in podeželskih območij z ekološko pridelavo hrane in samooskrbo, revitalizacija kulturne dediščine, ...), da bi jih pametno integrirali. Na ta način poudarja in spodbuja sinergije in medsektorski pristop. Dobre prakse, predstavljene v knjigi *Integral Green Slovenia*, pričajo, da pametna integracija že deluje.

Integralna zelena Slovenija tudi sama po sebi predstavlja socialno inovacijo in lahko evropski skupnosti služi kot pilotni primer na poti k doseganju ciljev trajnostnega razvoja.

Q3. Če pomislite na priseljevanje v Evropo, kaj bi si morali sedaj postaviti za prednostno nalogo, da bi Evropejcem koristilo čez 20 let?

Izberete lahko največ 3 možnosti

- Ustanovitev prave mejne straže na ravni Evropske unije
- Okrepitev sodelovanja med državami EU na področju upravljanja migracij
- Uvedba strogih omejitev glede prihoda novih ljudi
- Izboljšanje stanja v državah, od koder priseljenci prihajajo
- Oblikovanje prave skupne azilne politike
- Pomoč pri integraciji priseljencev v državah, kjer so nastanjeni
- Sprejem vseh ljudi, ki morajo priti v Evropo
- Boj proti nezakonitemu priseljevanju
- Okrepitev nadzora na mejah Evropske unije, da se zagotovi, da ljudje, ki prihajajo, ne predstavljajo grožnje

DRUGO:

V svojem odgovoru se osredotočam na dolgoročno reševanje vzrokov za migrantsko krizo v državah izvora, in sicer v okviru integralne razvojne paradigme, na kratko predstavljene v odgovoru na uvodno vprašanje.

Z globalnimi izzivi se srečujemo tukaj in zdaj, v prihodnosti pa lahko pričakujemo povečanje njihove intenzivnosti in zapletenosti. Mnogokratne krize v Evropi in sosednjih regijah, med najbolj resnimi je migrantska kriza, podaljšujejo grožnjo razpada Evropske unije in pozivajo k integralni modrosti ter učinkovitejšim trajnostnim družbenim inovacijam. To vključuje tudi premislek o odnosih EU z drugimi svetovnimi regijami, kot je Afrika. Sodelovanje med Evropo in Afriko bi lahko obogatili novi konceptualni in praktični pristopi, z upoštevanjem demografskih trendov (hitro povečevanje števila prebivalcev v afriških državah) in drugih globalnih procesov - nadaljnja gospodarska rast, okrepljeno svetovno tekmovanje za vire, vse večji pritiski na ekosisteme, vse hujše posledice podnebnih sprememb in povečevanje onesnaževanja okolja.

Novo integralno razvojno paradigmo je možno upoštevati tudi pri razreševanju globalnih izzivov in kot obetavno teoretično podlago za implementacijo Agende 2030, še posebej pa je pomembno graditi na skupnostni filozofiji Ubuntu (Jaz sem, ker ste vi, ker smo mi), ki izvira iz Afrike. Integralni pristop v Afriki (temelječ na afriški kulturi) predstavlja obetavno pot trajnostnega razvoja za blaginjo vseh, za katero je smiselno, da se podpre tudi v okviru afriško-evropskega sodelovanja.

Več o integralnem pristopu v Afriki in za Afriko na <http://integralna-zelena-slovenija.si/integralna-serija/>, zlasti 27. - 37. nadaljevanje.

Q4. Kateri ukrepi z naslednjega seznama bi morali biti v Evropi prednostno obravnavani za zaščito okolja?

Izberete lahko največ 3 možnost(-i)

- Razvoj energije iz obnovljivih virov
- Zaščita biološke raznovrstnosti
- Opredelitev strožjih okoljskih standardov za industrijo
- Zmanjšanje količine zavržene hrane

- Povečanje obsega recikliranja in ločevanja odpadkov
- Vlaganje v okolju bolj prijazne oblike prevoza (javni promet, kolo ...)
- Ohranjanje naravnih virov
- Ukrepanje glede načrtovane zastarelosti tehnologije
- Zmanjšanje porabe energije

DRUGO:

Vsi naštetni ukrepi so nujni in še mnogo več. Kaj je potrebno, da bi uresničili okoljsko vizijo EU »Dobro živeti ob upoštevanju omejitev našega planeta«, sem zarisala že v odgovoru na Q1.

Trajnostni razvoj je uspešen le, če izboljša blaginjo državljanov brez degradacije okolja. Kljub naraščajočemu sprejemanju ciljev trajnostnega razvoja in drugih politik, ki si prizadevajo za povečanje blaginje brez žrtvovanja okolja, merjenje okoljskega (ekološkega odtisa) in indeksa človekovega razvoja kaže, da se članice Evropske unije ne približujejo doseganju trajnostnega razvoja (povzeto po Global Footprint Network). Poleg tega, ko na primer pogledamo evropsko okolje, ugotavljamo, da dolgoročni obeti niso tako pozitivni, kot bi lahko sklepali iz dosedanjih trendov, in to zaradi medsebojne odvisnosti z globalnim razvojem in sistemskih značilnosti okoljskih izzivov. Zato je nujno potrebno temeljito preoblikovati družbene sisteme (sisteme energije, transporta, hrane in rabe snovi), ki so vzrok za okoljske in podnebne pritiske – to je s temeljnima spremembami prevladujočih struktur, praks, tehnologij, politik, načina življenja, razmišljanja. Te zaključke in tudi nadaljevanje svojega odgovora povzemam po poročilih Evropske okoljske agencije (SOER 2015 in novejša poročila).

Cilja EU do 2050 „Dobro živeti ob upoštevanju omejitev našega planeta“, zapisanega v 7. okoljskem akcijskem programu, ne bomo dosegli - razen če v temeljih spremenimo sisteme, ki zadovoljujejo potrebe družbe, z globljimi spremembami v prevladujočih strukturah, praksah, tehnologijah, politikah, življenjskih stilih, mišljenju. Potrebni so trajnostni prehodi naših sistemov proizvodnje in potrošnje - sistemov (prehranski, mobilnostni, energetski in urbani), ki so globinski vzrok okoljskih in podnebnih pritiskov. Doseganje potrebnih sprememb zahteva sistemske inovacije. Pri tem morajo biti tehnološke inovacije vpete v celostne inovacije sistemov, ki vključujejo tudi socialne inovacije.

Potrebujemo torej paradigmatični premik v razvoju znanja in upravljanja, v inovacijah in vizijah. EEA razvija kompleksno bazo znanja o prehodih, pri čemer sodeluje z akademskimi skupnostmi in vključuje teoretske perspektive. Ta baza znanja obsega od razumevanja procesov (GMT-ji, ekosistemski pristop, procesi inoviranja, prepletenost in sovplivanje družbeno-ekoloških, družbeno-ekonomskih in družbeno-tehnoloških področij) do kombinacije politik za sistemske spremembe, na treh ključnih področjih zelenega gospodarstva: nizkoogljično, krožno, bio- in modro gospodarstvo; za vsa tri področja je EU že sprejela agende. Prehod v nizkoogljično gospodarstvo, ki je ključen za blaženje podnebnih sprememb, je na primer najbolj smiselno načrtovati in izvajati celostno, ob upoštevanju ciljev na področjih krožnega in bio-gospodarstva.

S celostnim, integriranim pristopom se bomo tudi lažje izognili morebitnim negativnim učinkom podnebnih ukrepov na druga področja ukrepov in druge cilje trajnostnega razvoja. Naj omenim le dva aktualna primera takih negativnih učinkov. Nadomeščanje fosilnih goriv s kulturnimi rastlinami, iz katerih pridobivamo energijo (na primer palmovo olje), kar je pred leti uzakonila EU, lahko pripomore k reševanju energetske problematike in z zmanjševanjem emisij toplogrednih plinov k blaženju podnebnih sprememb, vendar pa je povezano s krčenjem gozdov in spreminjanjem rabe tal. To vpliva na obseg zemljišč, ki je na voljo za pridelovanje hrane. Ker so svetovni prehranski trgi med seboj

povezani, to hkrati vpliva na cene hrane. Zato ima degradacija okolja resne posledice za sedanjo in dolgoročno varnost dostopa do ključnih virov. V Sloveniji pa občutimo posledice povečanega (napačnega) kurjenja lesne biomase za kakovost zraka (lesna biomasa je sicer obnovljiv vir energije in kot zamenjava za fosilne vire prispeva k zmanjšanju emisij CO₂).

Povratno delovanje in medsebojna odvisnost okoljskih, družbenih in gospodarskih sistemov ter njihova ujetost (»lock-in«) v ustaljene vzorce, v obstoječe tehnologije in sisteme prav tako spodkopavajo prizadevanja za blaženje okoljskih pritiskov in s tem povezanih vplivov. Izboljšana učinkovitost proizvodnih procesov lahko na primer zniža stroške blaga in storitev, kar pa lahko spodbudi povečanje potrošnje (povratni učinek, »rebound effect«).

Več poročil EEA v letih 2016 in 2017 je obravnavalo prehode na posameznih področjih, s povezavami na obstoječe politike in poročanje (dostopna so prek spletne strani EEA <https://www.eea.europa.eu/>) ter opozorili na že znane »pasti« pri uvajanju inovacij in okoljskih ukrepov. Spodbujanje trajnostnih prehodov s ciljno naravnanimi (mission-oriented) inovacijami, ki ga EEA posebej izpostavlja, je pomemben poudarek sodobne okoljske politike EU.

Q5. Kako bi lahko izboljšali izobraževanje in usposabljanje v Evropi?

Iz zavedanja o kompleksnosti izzivov, s katerimi se srečujemo v današnjem globaliziranem svetu, in za doseganje ciljev Agende 2030 izhaja tudi nujnost integralnega pristopa v izobraževanju in usposabljanju. Ustrezno podlago in okvir za pridobivanje kompetenc, potrebnih za uspešno delo v zelenem gospodarstvu in za soočanje s prepletenimi globalnimi izzivi, najdemo v konceptu vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (VITR), kot se je razvila od začetka tega stoletja dalje. O tem pišem v Integralni seriji (objavljena na <http://integralna-zelena-slovenija.si/integralna-serija/>), zlasti 87. - 96. nadaljevanje. Zelo relevanten je tudi integralni koncept GENE (zlasti 22. in 24. nadaljevanje). V svojem odgovoru na Q5 na kratko povzemam ključne misli o VITR.

Globalno spodbudo za uvajanje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj je pomenilo UNESCO-vo **DESETLETJE VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ (2005-2014)**, za Evropo pa so bile usmeritve Desetletja podrobneje opredeljene v **STRATEGIJI VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ UNECE** (Vilnius, 2005). Ta dokument opredeljuje VITR kot obsežen, celovit, skladen pedagoški proces, ki vključuje odnos med človekom in naravo ter odnose med ljudmi, vodi do razumevanja vsestranske zveze med naravnim, gospodarskim, družbenim in političnim sistemom ter soodvisnosti ljudi, ki živijo v različnih delih sveta, ter skuša dejavno in tvorno reševati sedanja in prihodnja okoljska in družbena vprašanja. Strategija spodbuja k uporabi integrativnega pristopa pri nadgrajevanju okoljske vzgoje.

V nadaljevanju izpostavljam tista načela vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj iz strategije UNECE, ki so z vidika prehoda Slovenije v trajnostno družbo še posebej relevantna, s tem da jih gledamo tudi skozi »integralna očala« - in zato na prvo mesto postavim etično razsežnost:

- Obravnavanje **etične razsežnosti**, vključno z vprašanji enakopravnosti, solidarnosti in medsebojne odvisnosti med pripadniki ene generacije in med različnimi generacijami ter odnosov med ljudmi in naravo ter med bogatimi in revnimi, je središčno vprašanje trajnostnega razvoja in je zato odločilno za VITR.

- VITR bi moralo krepiti spoštovanje in razumevanje **različnih kultur** ter privzemati njihove prispevke, ustrezno vključevati avtohtone prebivalce in ohranjati **tradicionalno znanje**.
- Učence na vseh stopnjah bi bilo treba spodbujati k uporabi **sistemskega, kritičnega in ustvarjalnega mišljenja** in razmišljanja v lokalnih in svetovnih okvirih; to je temeljni pogoj za delovanje za trajnostni razvoj.
- Na razvoj trajnostne družbe je treba gledati kot na proces nenehnega učenja, zato je tudi VITR **vseživljenjski proces**.
- Formalno VITR bi morale prežemati **izkušnje iz življenja in dela zunaj učilnice**.
- VITR vključuje pobude za **razvoj kulture medsebojnega spoštovanja** pri sporazumevanju in sprejemanju odločitev ter žarišče preusmerja od enostavnega prenašanja informacij k omogočanju sodelovalnega učenja.

Med novejšimi mednarodnimi dokumenti VITR izpostavljam:

- **GLOBALNI AKCIJSKI PROGRAM VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ – GAP** (UNESCO, 2013), ki je zasnovan kot nadgradnja Desetletja VITR, in **KAŽIPOT** za njegovo implementacijo (UNESCO, 2014),
- Dokumenti **8. MINISTRске KONFERENCE „OKOLJE ZA EVROPO“** v Batumiju, Gruzija iz junija 2016 (zlasti ministrska izjava in okvir za prihodnjo implementacijo UNECE Strategije VITR), ki so usklajeni z GAP,
- Vodnik **UČNI CILJE VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA ZA CILJE TRAJNOSTNEGA RAZVOJA** (UNESCO, 2017).

Navedeni dokumenti še posebej naslavljajo slabosti, ki so bile (tako v EU kot v Sloveniji) ugotovljene pri izvajanju Desetletja VITR, in povezujejo VITR z vsemi cilji trajnostnega razvoja iz Agende 2030. **GAP**, ki ga lahko štejejo za osnovni dokument sedanjega obdobja, med drugim podpira tudi prehod v zeleno gospodarstvo. Kot učne izide določa spodbujanje učenja in razvijanje ključnih kompetenc, kot so kritično in sistemsko mišljenje, sodelovalno odločanje, ter prevzemanje odgovornosti za sedanjo in prihodnje generacije. VITR naj prispeva k preobrazbi družbe, torej je njegov cilj »opolnomočenje učečih se katerekoli starosti, v katerikoli učni situaciji, da transformirajo sebe in družbo, v kateri živijo«. Ta cilj vključuje:

- Omogočiti prehod v bolj zelena gospodarstva in družbe:
  - Opremiti učeče se s spretnostmi za zelena delovna mesta.
  - Motivirati ljudi, da prevzamejo trajnostne življenjske stile.
- Opolnomočiti ljudi, da so "globalni državljani", ki se angažirajo in prevzamejo aktivne vloge, tako lokalno kot globalno, za soočanje z globalnimi izzivi in za njihovo razreševanje, in v končni fazi postanejo tisti, ki proaktivno prispevajo k ustvarjanju bolj pravičnega, mirnega, strpnega, vključujočega, varnega in trajnostnega sveta.

Q10. Kaj menite, da bi bilo treba storiti, da bi evropskim državljanom zagotovili ekonomsko varnost?

Izberete lahko največ 2 možnost(-i)

- Jamčenje poštene ravni državnih pokojnin
- Zvišanje socialnih pomoči za državljane s finančnimi težavami
- Spodbujanje gospodarske rasti

- Zagotovitev delovnih mest za vse
- Uskladitev socialnih pravic
- Uvedba univerzalnega temeljnega dohodka
- Boj proti korupciji

DRUGO:

Spremeniti ekonomsko paradigmo s tem, da bi vpeljali integralno zeleno gospodarstvo kot del nove integralne paradigme (o tem že v odgovorih na uvodno vprašanje in na Q1). To pomeni gospodarstvo obravnavati le kot enega od integralnih delov družbe – ki pa mora biti v celoti ponovno vgrajen, vpet v družbo. Izhajam iz spoznanja, da je prevladujoča ekonomska paradigma v veliki meri odgovorna za sedanja neravnotežja v odnosu do trajnostnih razvojnih ciljev človeštva in planeta. Pri tem črпам predvsem iz knjige *Integral Economics* (Lessem, Schieffer, 2010: predstavitev knjige na <http://www.trans-4-m.com/transformation-innovation-book-series/integral-economics/>). Avtorja sta v knjigi predstavila bogastvo ustvarjalnega ekonomskega mišljenja in inovativnih praks, ki sta jih našla in so se razvili v preteklih desetletjih, nekatera pa tudi že veliko prej. Vsi ti teoretski in praktični pristopi so različni od močno prevladujoče neoliberalne paradigme. O integralni ekonomiji pišemo v večini nadaljevanj Integralne serije (<http://integralna-zelena-slovenija.si/integralna-serija/>), osnove pa so predstavljene v 23. in 24. nadaljevanju.

Na kratko:

Integralna ekonomija vključuje »štiri svetove« in »center«, ki se izrazijo kot:

- Center: moralni izvor gospodarstva, temelječ na veri in humanosti
- Jug: samozadostno gospodarstvo, temelječe na naravi in skupnosti
- Vzhod: razvojno gospodarstvo, temelječe na kulturi in ozaveščenosti ali duhovnosti
- Sever: socialno gospodarstvo, temelječe na znanosti in tehnologiji
- Zahod: »živo gospodarstvo«, temelječe na finančah in podjetništvu

Vsako gospodarstvo mora vključevati vseh pet elementov integralnega gospodarstva, s tem da so v različnih kulturah posamezni elementi bolj poudarjeni.

V nadaljevanju povzemam nekaj vodilnih primerov – globalno priznanih praks - integralne ekonomije, ki so podrobneje predstavljeni v več nadaljevanjih Integralne serije:

- *Jug* - vzorčni primer »južne« ekonomske sfere je socialno podjetje in gibanje za samozadostnost, ki ga poseblja Grameen v Bangladešu (ustanovitelj: dobitnik Nobelove nagrade Muhammad Yunus). Druga izjemna »južna« ekonomska praksa je skupnost-podjetje SEKEM v Egiptu, ki ga je ustanovil Ibrahim Abouleish, dobitnik alternativne Nobelove nagrade (Right Livelihood Award).
- *Vzhod*: vzorčni model je razvojno podjetje, ki ga poseblja Canon na Japonskem, s tem ko sledi svoji poti "kyosei" ali ko-evolucije. V svetu je priznan tudi model Sarvodaye iz Šri Lanke, ene od največjih svetovnih razvojnih pobud.
- *Sever*: vzorčni model te sfere je zadružno podjetje, ki ga poseblja Mondragon v Španiji, največja delavska kooperativa. Še zlasti je relevantno za razvoj socialne ekonomije v Sloveniji in Evropi.
- *Zahod*: vzorčni model se najde v podjetju Interface iz ZDA, ki je med vodilnimi znotraj trajnostnega gibanja v poslovnem svetu. V našem primeru "zahod" gradi na ostalih svetovih – južnem, vzhodnem in severnem – in ne ostaja izoliran. Zaradi pomena trajnostnega bančništva izpostavljam tudi vodilno trajnostno banko Triodos iz Nizozemske.

Teorija integralne ekonomije nam ponuja razlago za celotno paleto svetovnih ekonomskih teorij in praks, ki uresničujejo načela trajnostnega razvoja. Hkrati pa spodbuja tudi k razvoju novih ekonomskih modelov, ki bodo temeljili na moralnem in duhovnem jedru določene socialne entitete in integrirali tako ključne elemente njene kulture kot črpali iz dopolnjujočih prvin drugih kultur. Cilj je obnova lokalnih gospodarstev v luči prenove globalnega gospodarstva – in s tem tudi dolgoročno zagotoviti ekonomsko varnost evropskim državljanom. Pri tem lahko s pridom uporabimo GENE pristop (23. in 24. nadaljevanje Integralne serije).

Q12. Kateri ukrepi bi morali biti za EU prednostni, kar zadeva kmetijstvo, ribištvo in proizvodnjo hrane?

Z vidika integralne zelene ekonomije smo kmetijstvo in proizvodnjo hrane obravnavali od 27. do 37. nadaljevanja Integralne serije (<http://integralna-zelena-slovenija.si/integralna-serija/>).

ZAKLJUČEK: Bi radi dodali še kaj, da bi izrazili svoje skrbi, upe in pričakovanja glede prihodnosti Evrope?

V zaključnem odgovoru dodajam še nekaj misli o možnosti uporabe nove integralne razvojne paradigme, s pomočjo katere bi se EU lažje soočala s številnimi in kompleksno prepletenimi izzivi, ki bodo verjetno še naraščali. Ko je dejal Kurt Lewin, eden od začetnikov socialne in organizacijske psihologije: »Nič ni tako praktično kot dobra teorija«.

V Sloveniji smo v okviru pobude za Integralno zeleno Slovenijo dodali originalni prispevek s posebnim poudarkom na kontekstu Evropske unije in tako integralni konceptualni okvir prvič uporabili na nacionalni ravni. Rezultate našega dela smo predstavili v knjigi **Integral Green Slovenia** (Piciga et al., 2016: <http://www.trans-4-m.com/integral-green-book-series/integral-green-slovenia-2/>) in v letos objavljeni seriji 100 nadaljevanj v slovenščini: **Integralna serija: S pametno integracijo do trajnostnega razvoja** (<http://integralna-zelena-slovenija.si/integralna-serija/>).

V pobudi za Integralno zeleno Slovenijo smo v celosten model povezali področja in usmeritve, za katere imamo v Sloveniji potenciale (vključno s kulturno dediščino) in se že razvijajo, in to na vseh štirih ekonomskih pristopih. Pri tem smo posebej poudarili umeščenost v evropsko okolje, v eko-inovacijski sistem EU. Tako smo z originalno uporabo integralne teorije oblikovali nov **koncept pametne integracije** politik Evropske unije za trajnostni razvoj. Pametni integraciji je posvečena celotna Integralna serija, saj ima naslov **S PAMETNO INTEGRACIJO DO TRAJNOSTNEGA RAZVOJA** (<http://integralna-zelena-slovenija.si/integralna-serija/>). Koncept pa je predstavljen v 41. in 45. nadaljevanju serije. Kot smo zapisali: številne obstoječe strategije in usmeritve, ukrepi in instrumenti na različnih področjih politik v EU že podpirajo cilje trajnostnega razvoja in integralni zeleni razvoj. V Sloveniji se na primer tako v dobrih praksah kot pri razvojnem načrtovanju marsikje že dogaja pametna integracija programov in ukrepov za zeleno in socialno gospodarstvo ter v podporo družbeni odgovornosti. Med perspektivnimi področji, ki jih je smiselno spodbujati še naprej in tudi povezovati, lahko naštejemo: trajnostni razvoj podeželja, trajnostno upravljanje z gozdom, prehranska samooskrba z ekološko pridelano hrano, energetska samooskrba, zeleni turizem, geomantija in

geokultura, zeleno združništvo in socialno podjetništvo, trajnostna mobilnost vključno z e-mobilnostjo, energetska in snovna učinkovitost.

Integralne zelene rešitve bi morali spodbujati na vseh področjih, in to povezano. Na ta način bomo dosegli optimalne učinke. Začnemo lahko na različnih področjih (kot so na primer podnebne spremembe), nato pa začetno področje povežemo z drugimi, pri čemer nas usmerjajo vrednote trajnostnega razvoja in družbene odgovornosti. V prvih dogovorih sem že predlagala, naj bi iskali in razvijali take ukrepe, ki prispevajo tako k nizkoogljičnemu kot h krožnemu in bio-gospodarstvu.

V knjigi o Integralni zeleni Sloveniji smo okrog 20 odličnih slovenskih praks razložili z integralnim pristopom: torej kako vsak po svoje na originalen način prepletajo elemente narave in skupnosti, kulture in ozaveščenosti, znanosti in tehnologije ter financ in ekonomije – ki jih povezujejo in navdihujejo vrednote, moralno jedro v središču. Ob tem pa so vpeti v evropske procese in gradijo na slovenski kulturni dediščini. Med uspešnimi modeli preteklega obdobja, od katerih se lahko učimo še danes, smo še posebej izpostavili trajnostno gospodarjenje z gozdovi, agrarne skupnosti in klasične zadruge. Utemeljujemo tudi predlog, da Integralna zelena Slovenija postane pilotna država EU za prehod v integralno zeleno gospodarstvo in družbo.